

Tag affære for inkluderende undervisning

De delegeredes refleksioner og forslag

EUROPEAN AGENCY
for Special Needs and Inclusive Education

TAG AFFÆRE FOR INKLUDERENDE UNDERVISNING

De delegeredes refleksioner og forslag

Det Europæiske Agentur for Inklusion og Specialundervisning

Det Europæiske Agentur for Inklusion og Specialundervisning (agenturet) er en uafhængig og selvstyrende organisation, der støttes af agenturets medlemslande og de europæiske institutioner (Kommissionen og Parlamentet).

Medfinansieret af Den
Europæiske Unions
program Erasmus+

Europa-Kommissionens støtte til fremstillingen af denne publikation udgør ikke en godkendelse af indholdet, som afspejler forfatterens synspunkter, og Kommissionen kan ikke stilles til ansvar for brug, som kan finde sted som følge af informationen indeholdt deri.

De synspunkter, der udtrykkes af individer i dette dokument, afspejler ikke nødvendigvis agenturets, medlemslandenes eller Kommissionens officielle synspunkter. Kommissionen kan ikke holdes ansvarlig for nogen brug af informationen i dette dokument.

Redaktører: Victoria Soriano og Mary Kyriazopoulou, agenturpersonale

Det er tilladt at bruge uddrag fra dokumentet, såfremt der er en tydelig henvisning til kilden. Denne rapport bør refereres til således: Det Europæiske Agentur for Inklusion og Specialundervisning, 2016. *Tag affære for inkluderende undervisning: De delegeredes refleksioner og forslag*. Odense, Danmark: Det Europæiske Agentur for Inklusion og Specialundervisning

Denne rapport er med henblik på at øge dens tilgængelighed til rådighed på 23 sprog og i et tilgængeligt elektronisk format på agenturets hjemmeside: www.european-agency.org

ISBN: 978-87-7110-596-4 (elektronisk)

ISBN: 978-87-7110-573-5 (trykt)

© **European Agency for Special Needs and Inclusive Education 2016**

Sekretariat
Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C Danmark
Tlf.: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Bruxelles-kontor
Rue Montoyer, 21
BE-1000 Brussels Belgium
Tlf.: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org

INDHOLD

FORORD	5
INDLEDNING	6
UNGE DELEGEREDES REFLEKSIONER OG FORSLAG	8
Kernebudskaber og anbefalinger	9
1. <i>Alt om os, med os</i>	9
2. <i>Skoler uden barrierer</i>	11
3. <i>Nedbrydning af stereotyper</i>	13
4. <i>Mangfoldighed er blandingen, og inklusion er det, der får blandingen til at fungere</i>	16
5. <i>At blive hele borgere</i>	19
AFSLUTTENDE KOMMENTARER	21

Figur 1. Flag fra agenturets medlemslande

FORORD

Medlemslandene i det Europæiske Agentur for Inklusion og Specialundervisning (agenturet) aftalte at afholde en europæisk høring i 2015.

Dette var fjerde gang, agenturet organiserede sådan en begivenhed. To af de tidligere høringer fandt sted i Europa-Parlamentet i Bruxelles (2003 og 2011), mens den anden blev afholdt i det portugisiske parlament i samarbejde med det portugisiske undervisningsministerium og det portugisiske formandskab ved Rådet for Den Europæiske Union (2007).

Begivenheden i 2015 blev organiseret i tæt samarbejde med Luxembourgs formandskab ved Rådet for Den Europæiske Union og Luxembourgs Ministerium for Undervisning, Børn og Unge.

72 unge mennesker, både med og uden særlige undervisningsmæssige behov og/eller handicap, blev inviteret til at reflektere over og diskutere, hvordan inkluderende undervisning var implementeret i deres undervisningsmæssige rammer. Resultaterne af deres diskussioner tilvejebragte gode eksempler på tiltag, der kan anvendes til inkluderende undervisning.

Omkring 250 deltagere og relevante parter fra agenturets 28 medlemslande samt politiske beslutningstagere og delegerede fra europæiske og internationale institutioner deltog i begivenheden.

Agenturet har udarbejdet denne rapport på baggrund af de unge menneskers diskussioner og de resultater, der blev fremlagt ved plenarforsamlingen.

Det har været en fornøjelse og en ære for agenturet at organisere denne begivenhed. Vi ønsker især at takke de 72 unge delegerede samt deres familier, lærere og støttepersonale, undervisningsministerierne, repræsentanterne fra de europæiske og internationale organisationer og endelig Luxembourgs Ministerium for Undervisning, Børn og Unge for deres deltagelse og engagement. Uden alle dem ville det ikke have været muligt at organisere så vigtig en begivenhed.

Per Ch Gunnvall
Formand

Cor J.W. Meijer
Direktør

INDLEDNING

D. 16. oktober 2015 var Luxembourg-formandskabet ved Rådet for Den Europæiske Union vært for agenturets fjerde høring ved navn 'Inkluderende undervisning – Tag affære!'. 72 unge mennesker fra 28 lande fra hele Europa, både med og uden særlige undervisningsmæssige behov og/eller handicap, fik mulighed for at diskutere, hvordan deres skoler og fællesskaber sikrer dem inkluderende undervisning.

I sin åbningstale henviste Claude Meisch, Luxembourgs minister for undervisning, børn og unge, til publiceringen af *Luxembourg-charteret* i 1996 som et resultat af europæisk samarbejde på området for skolemæssig integration. Han udtrykte sin tilfredshed over, at Luxembourg næsten 20 år efter *Charteret* koordinerede *Luxembourg-anbefalingerne*, som var et resultat af høringen i 2015, hvilket han også forelagde for sine kolleger ved Rådet for undervisningsministre d. 23. november 2015. Hr. Meisch opmuntrede de unge delegerede til at gribe muligheden for at udtrykke sig frit og for at forelægge de inkluderende tiltag, de har gavn af på deres skoler, og de aspekter, der skal forbedres. Han opridsede også de vigtigste udviklinger og forbedringer på vejen mod inklusion i Luxembourgs uddannelsessystem.

Frk. Marianne Vouel, direktør for afdelingen for specialundervisning ved Luxembourgs Ministerium for Undervisning, Børn og Unge, erklærede udtrykkeligt i sin præsentation, at professionelle og politiske beslutningstagere deler de samme bekymringer som elever og studerende, og at de stræber efter at forbedre undervisningskvaliteten. Der bør lægges vægt på elever og studerende med mere komplekse behov, fordi de også fortjener at blive set. Hun fremhævede, at alle er forskellige, og at alle har forskellige behov. En stor udfordring for uddannelsessystemerne er at være opmærksom på og reagere på mangfoldighed.

(Teksten fra Luxembourgs embedsmænds præsentationer kan findes i sin helhed på høringens websted: <https://www.european-agency.org/events/takeaction>.)

Begivenhedens formål var at styrke elever og studerende og sikre deres engagement i udformningen af uddannelsespolitikker. Tanken var, at de 15–16-årige elever og studerende fra 28 af agenturets medlemslande skulle forelægge, hvordan inkluderende undervisning er implementeret på deres skoler, og at de skulle hjælpe med at identificere fremgangen i inkluderende undervisning siden den første høring i 2003.

Denne høring var en opfølgning på resultaterne fra agenturets tre tidligere høringer, som blev afholdt i Bruxelles (2003 og 2011; <https://www.european-agency.org/events/young-views-on-inclusive-education-european-hearing-2011-brussels>) og i Lissabon (2007; <https://www.european-agency.org/events/young-views-on-inclusive-education-european-hearing-2007-lisbon>).

[voices-meeting-diversity-in-education](#)). Over 240 unge mennesker, som repræsenterede ungdomsuddannelser, erhvervsuddannelser og videregående uddannelser, deltog i de tre tidligere høringer.

Som forberedelse til begivenheden modtog de 72 unge deltagere et dokument med de primære resultater fra de tre tidligere høringer samt nogle spørgsmål til refleksion og diskussion på deres respektive skoler.

Spørgsmålene til diskussion vedrørte de måder, hvorpå deres skoler støtter dem i deres undervisning, eksempler på hvordan lærere og klassekammerater tager hensyn til deres behov, tilgængelighed, classesammensætning og forslag til måder, de tilbageværende barrierer for inklusion kan overvindes.

Under høringen var de unge elever og studerende delt op i seks workshops, hvor de havde mulighed for at diskutere disse vigtige problemstillinger og spørgsmål endnu mere, dele deres egne personlige erfaringer samt overbringe deres jævnaldrenes budskaber.

De primære resultater af drøftelserne i de forskellige workshops blev forelagt ved plenarforsamlingen i form af kernebudskaber og dannede grundlag for formuleringen af *Luxembourg-anbefalingerne*.

Figur 2. Unge delegerede og andre repræsentanter ved den europæiske høring

UNGE DELEGEREDES REFLEKSIONER OG FORSLAG

Resultaterne af 2015-høringen er på linje med og bygger på resultaterne fra de tre tidligere høringer, der blev organiseret af agenturet i 2003, 2007 og 2011.

Resultaterne fra disse tidligere høringer rapporterede fremgang i forhold til inkluderende undervisning i de forskellige europæiske lande.

Agenturet har opbygget en mængde viden baseret på de primære resultater af de unge elever og studerendes diskussioner ved de tre tidligere høringer. Dette har også ført til nogle principper, der bør overvejes ved implementering af inkluderende undervisning. Disse omfatter:

- **Vejledende principper om rettigheder i forbindelse med:**
 - *Respekt:* Retten til at blive respekteret, at være fuldt inddraget i alle beslutninger vedrørende dig selv og ikke at blive diskrimineret.
 - *Kvalitet og rimelighed i undervisningen:* Retten til at modtage uddannelseskvalitet, have lige muligheder for uddannelse og få passende støtte, så der er fuld adgang til undervisningsaktiviteter og skoler, så du kan deltage med dine lokale jævnaldrende.
 - *Socialt liv og arbejdsliv:* Retten til at leve uafhængigt, have en familie, have et tilpasset hus, læse videre (universitetet), få et job og ikke blive adskilt fra personer uden handicap i alle aspekter af dit liv.
- **Kerneprincip for fordelene ved inkluderende undervisning:**
 - Du forbedrer dine sociale færdigheder, du lærer at leve sammen med dine jævnaldrende, du lærer at blive stærkere og mere selvstændig – hvilket bekæmper diskrimination og stereotyper – du lærer at begå dig i den virkelige verden, og du er bedre forberedt på at finde et job senere. Dette er første skridt mod at blive et helt medlem af samfundet. Inkluderende undervisning gavner alle – en ny verden åbner sig, og mangfoldighed er positivt.

Ved høringen i 2015 udtrykte de unge mennesker en generel tilfredshed med deres undervisning. De fremhævede dog også eksisterende svagheder ved deres uddannelser og fremlagde nogle konkrete forslag. Undervisningssituationen, som blev rapporteret af de unge mennesker, samt deres forslag, er blevet samlet og opsummeret og danner grundlag for *Luxembourg-anbefalingerne*. anbefalingernes mål er at støtte implementeringen af inkluderende undervisning som den bedste mulighed, hvor de nødvendige betingelser er til stede. anbefalingerne er samlet om fem vigtige budskaber, som de unge mennesker formulerede i løbet af deres diskussioner og præsentation af resultater.

Kernebudskaber og anbefalinger

1. *Alt om os, med os*

Det første budskab – *Alt om os, med os* – handler om unge elever og studerendes direkte involvering i alle beslutninger, der vedrører dem:

- Unge mennesker og deres familier bør høres, og deres holdninger bør tages med i overvejelserne, når der træffes beslutninger, der berører dem direkte eller indirekte.
- Unge mennesker bør blive spurgt om, hvad deres behov er.
- Ungdomsorganisationer bør involveres systematisk.

De unge mennesker gav tydeligt udtryk for, at de og deres familier har brug for aktivt at blive involveret og lyttet til, før der træffes beslutninger, så der bliver taget hensyn til deres reelle behov og ønsker. De er ligeledes fortalere for den positive rolle, der spilles af den systematiske inddragelse af forskellige organisationer for unge mennesker og personer med handicap. De betragter disse organisationer som helt essentielle for deres støtte. Deres skolers råd eller parlamenter for elever og studerende har en anden rolle. De unge menneskers deltagelse og engagement i disse råd betragtes som en vigtig måde, hvorpå de kan være fuldt involverede i skolelivet, og det anbefales kraftigt.

De delegeredes eksempler

Elever og studerende samt familiers inddragelse:

Når der dannes nye strategier, er der et behov for at inddrage de unge (med særlige undervisningsmæssige behov) i politisk beslutningstagning på alle niveauer, fra regeringen ned til hverdagspraksis. Tag hensyn til individuelle behov (Amund og Helene, Norge).

Det er meget vigtigt, at forældre er involverede i beslutninger, der omhandler deres børn (Jack, Storbritannien – Nordirland; Kristina, Slovakiet).

Råd for elever og studerende:

Jeg følger mig inkluderet i klassen. Jeg er medlem af studenterrådet, og jeg blev valgt af mine klassekammerater. Jeg har en støttelærer, som støtter mig (Andrea, Malta).

Vi har et elevråd på skolen med fokus på samarbejde med elever med handicap. Børn, som deltager i skolerådet, påtager sig en særligt aktiv rolle (Agné and Kornelijus, Litauen).

Jeg sætter pris på skolerådet, hvor jeg kan fremføre min mening om planerne (Blake, Irland).

Børnene på skolen stemte for, at Saul skulle være 'head boy' (høj position i rådet for elever og studerende) (Alexander og Saul, Storbritannien – England).

Organisationers inddragelse:

I mit land har vi en national forening. Vi løser nogle af problemerne igennem denne organisation. Undertekster, som er meget vigtige for folk med nedsat hørelse. Organisationen tager film og laver undertekster til dem (Javier, Spanien).

I mit land er der en rigtig god organisation. For eksempel har den klasser for handicappede elever, som ikke kan følge en normal klasse. Og de får undervisning i organisationen. Vi har også en anden organisation ved navn 'hjemmet for blinde', og den forbedrer virkelig livet for blinde mennesker (Céline og Florence, Luxembourg).

I mit land er der en organisation for mennesker, der er svagtseende eller blinde. Denne forening giver mig mulighed for at læse på min computer. Jeg læser informationer på min iPad eller computer (Lorenzo og Matteo, Italien).

I mit land er der særlige foreninger, der hjælper de handicappede børn. De støtter løsningerne på problemerne og samarbejder tæt med Undervisningsministeriet (Georgia og Minas, Cypern; Stefanos og Georgios, Grækenland).

I mit land er der en forening for ordblinde. De har et særligt websted, der fortæller folk om styrkerne og svaghederne ved ordblindhed (Erazem og Primož, Slovenien).

Jeg mener, at vi bør råbe politikerne op og forsøge at give så meget støtte som muligt til disse organisationer. De spiller en positiv rolle i vores liv. De hjælper os med at forsvare vores rettigheder. De hjælper os ved at skabe awareness i samfundet (Adrià, moderator, Spanien).

2. Skoler uden barrierer

Det andet budskab – *Skoler uden barrierer* – vedrører eliminering af alle fysiske og tekniske barrierer:

- Mange barrierer er allerede overvundet i skolerne, men alle barrierer bør fjernes, så det er muligt rent fysisk at nå hen til de lokale uddannelsescentre, få let adgang til dem og bevæge sig rundt inde i dem.
- Bygninger til undervisningsformål, der ombygges eller moderniseres, skal overholde tilgængelighedsprincipper, som f.eks. at der skabes multifunktionelle og/eller stille områder på skolerne, og at fleksibelt undervisningsudstyr bliver mere tilgængeligt.
- Passende tekniske hjælpemidler og undervisningsmaterialer bør gøres tilgængelige i overensstemmelse med individuelle behov.

De unge mennesker diskuterede fire problemstillinger. For det første kan det stadig være en udfordring at nå ud til undervisningscentrene. Offentlig transport foretrækkes, men det betyder, at den skal tilpasses. Særlig transport betragtes kun som et alternativ, når der ikke er andre muligheder. Ifølge de unge lader mangel på praktisk transport til at være den største faktor, blandt andre, der afholder elever og studerende i at gå på deres lokale skole.

For det andet rapporterede de unge, at adgang til skolerne er blevet bedre. De udtrykte tydelig tilfredshed med deres skolers omstillingsparathed og tilgængelighed, både formelt – via installation af ramper, elevatorer og tilpassede toiletter – og 'kreativt' – når skoler og (primært) klassekammerater er villige til at hjælpe, hvis der opstår vanskeligheder (f.eks. når elevatoren ikke virker). Der er behov for visse forbedringer, der kan lette adgang til nødudgange, til forskellige lokaler såsom gymnastiksalen og kantinen eller adgang til elevatorer, når der skal bruges en nøgle for at åbne dem. Det er vigtigt at sikre den personlige tryghed og sikkerhed for alle elever og studerende.

For det tredje er det ved at blive lettere at bevæge sig rundt inde på skolen. De unge rapporterede om tilstedeværelsen af brede gange og skilte med blindskrift på påkrævede steder. Stille steder og multifunktionelle områder på skoler betragtes som en facilitator for alle elever og studerende, og de burde implementeres i større omfang. De delegerede tilkendegav, at lektionerne finder sted i klasselokaler, som alle klassekammerater har adgang til.

Endelig er tilpassede tekniske hjælpemidler og materialer oftere tilgængelige og udgør en forudsætning for inklusion.

De unge elever og studerende fremhævede, at der ikke er nogen universelle løsninger, og at det derfor er meget vigtigt at spørge ind til og respektere

individuelle behov. Skolerne skal være fleksible og i stand til at improvisere med alternativer. Skolernes faciliteter bør dække alle elever og studerendes behov.

De delegeredes eksempler

Tilgængelighed på vej til skole:

Skolebusser skal være tilgængelige. Alle studerende skal kunne deltage i alle aktiviteter, såsom sport ... (Blake, Irland).

Tilpasset transport for studerende med fysiske handicap, men de blinde studerende bruger offentlig transport som alle andre studerende (Reinis og Georgs, Letland; Lillý, Island; Elisabeth, Estland).

Vi har også mulighed for at tage en taxa, men der er et begrænset budget, så vi kan kun bruge den et vist antal gange (Elisabeth, Estland).

Tilgængelighed på skolen:

Skolen er tilgængelig for studerende med fysiske handicap og for kørestolsbrugere, da der f.eks. er ramper, elevatorer, tilgængelige toiletter osv. (Matteo, Italien; Georgios, Grækenland; Lillý og Hrefna, Island; Rolf og Casper, Danmark; Dénes og Borbála, Ungarn; Tom og Paul, Tyskland; Miguel Ângelo, Portugal; Kristina og Tova, Sverige).

Vi har elevatorer på vores gymnasium, men der er også mange trapper. Fire etager, og man er nødt til at have en nøgle for at bruge elevatoren, hvilket gør det meget kompliceret. Skolen har lovet at gøre situationen bedre (Eelis, Finland).

Fysiske barrierer skal tages i betragtning, når der laves planer for ombygning af en skole. Der skal øremærkes nok penge i budgettet (Robert, Storbritannien – Nordirland).

Min skole forsøger at finde penge til at fjerne de resterende barrierer, men det er svært (Natalia og Marcin, Polen).

Fordi min skole blev ombygget for to år siden, er forholdene rigtig gode. Der er dog stadig meget støj pga. andre studerende, hvilket kan være en fysisk barriere for mig (David, Portugal).

Der er en elevator, men man kan ikke få adgang til bygningen, hvis man bruger kørestol (Jakob, Østrig).

Vi har en elevator, men dørene er svære at åbne (Paul, Tyskland).

På min skole er der lys på gangene, der blinker, når man går til time. Der er ramper og gelændere til kørestolsbrugere og personer med nedsat mobilitet. Lærerne er blevet uddannet i, hvordan man arbejder med personer med læringsvanskeligheder. Der er også logopædi til at hjælpe os, så vi kan studere på samme måde som vores jævnaldrende (Javier, Spanien).

Der er en ledsager, der hjælper mig i klasselokalet. Elevatoren er blevet tilpasset, da der er to kørestolsbrugere på skolen. Der er visse risici i tilfælde af brand på skolen. En dag var der brandøvelse, og jeg skulle nedenunder, og jeg blev båret af nogle andre elever, og jeg var virkelig bange (Lucas, Belgien – flamsktalende samfund).

Tilgængelighed i klasselokalet:

Skolen bruger blindskrift til blinde elever. Læringsmaterialer gøres tilgængelige på blindskrift (Tova, Sverige; Reinis og Georgs, Letland; Emili og Elisabeth, Estland).

Jeg har nedsat hørelse. Så jeg har hovedtelefoner, som jeg kan tilslutte for at høre bedre. Lærerne er motiverede til at lære om de forskellige handicap, så de kan hjælpe os med at klare problemerne (Lucía, Spanien).

Tunge tasker med bøger kan også være en fysisk byrde. E-bøger, bærbare computere og tablets er vejen frem (Dénes, Ungarn).

3. Nedbrydning af stereotyper

Det tredje budskab – *Nedbrydning af stereotyper* – handler om konceptet 'normalitet'. Hvis vi accepterer, at alle er forskellige, hvem er så 'normal'?

- Det er helt afgørende at give lærere, skolepersonale, unge mennesker, familier og støtteordninger pålidelige informationer om elever og studerendes forskellige behov for derved at fremme gensidig respekt og tolerance.
- Mangfoldighed skal opfattes som en positiv kendsgerning. Vi bør dele værdien 'handicap er normalt'.
- Alle er forskellige, og alle skal accepteres. Tolerance er baseret på en forståelse for hinanden.
- Undervisningsfællesskabet bør være mere opmærksomt på og mere tolerant over for personer med handicap.

Figur 3. Unge delegerede (Jack Love, Storbritannien – Nordirland; Blake O’Gorman, Irland; Nakita Hallissey, Irland; og Robert Gault, Storbritannien – Nordirland) udtrykker deres meninger

Der kræves god information – f.eks. om bekæmpelse af diskrimination og mobning – for at sikre, at dette vigtige synspunkt accepteres. Relevant information skal rettes mod lærere, skolepersonale – inklusive ledelsen – klassekammerater, familier og alle services involveret i skolen for at få ændret holdningerne.

Det bedste resultat vil være gensidig respekt og tolerance. Mangfoldighed er ikke en udfordring, men en positiv og normal situation; handicap er ikke unormalt; tolerance er baseret på en forståelse for hinanden. De unge fremhævede, at holdningerne er nødt til at blive ændret, så de vurderes på det, de KAN, og ikke på baggrund af deres handicap.

De delegeredes eksempler

Større awareness:

Undervisning i bekæmpelse af diskrimination og mobning ville hjælpe. Vi burde blive vurderet på, hvad vi kan gøre, og ikke på hvordan vi ser ud (Lucie, Tjekkiet).

Elever er usikre på, hvordan de skal håndtere handicap. Jeg føler mig meget angrebet og ked af det, når jeg mærker, at folk kigger intenst på mig (Johannes, Tyskland).

Det er let at være imod mennesker, man ikke forstår. Man bør forklare, hvordan det er at være blind, så folk har en chance for at forstå dig (Emelie, Sverige).

Der er behov for mere respekt og forståelse fra lærere. Elever med handicap bør ikke føle sig udstødte. Alle børn skal have en følelse af at være en del af gruppen (Jack, Storbritannien – Nordirland).

Der er lærere, der mener, at hvis vi er døve eller har et handicap, så er vi mindre vigtige end resten af eleverne. De bør blive oplyst. Vær opmærksom på, at vi er fuldstændig lige som alle andre (Céline, Florence og Lara, Luxembourg).

Jeg mener, at samfundet skal acceptere alle, som de er. Ikke kun med deres handicap. Men også med deres køn, deres race, deres hobbyer. Jeg mener, at vi er på et ret godt toleranceniveau. Ikke desto mindre er der stadig arbejde at gøre. Det bedste værktøj til at bekæmpe diskrimination er tolerance. Vi må skabe awareness om forskellene imellem os (Adrià, moderator, Spanien).

Organisering af kampagner mod mobning. Forsøg at kommunikere og holde forbindelse med elever med særlige undervisningsmæssige behov; inviter dem til sociale arrangementer og aktiviteter (Agné og Kornelijus, Litauen).

Vi må øge awareness om studerende med handicap: Andre studerende ved ikke, hvad de skal sige og er bange for at fornærme børnene med handicap. Lærerne har brug for mere uddannelse, og skolerne har brug for mere støtte fra myndighederne (Elisabeth, Estland).

Kommunikation er det vigtigste. Kommunikation om, hvad der er gjort godt. Del erfaringer. Særlige råd til at opnå inklusion. Jævnaldrende hjælpere, frivillige i klasserne. Lærerne bør lytte til eleverne og være jævnbyrdige (Derrick og Mark, Storbritannien – Skotland; Saul og Alexander, Storbritannien – England).

Positive oplevelser:

Nogle gange bliver der organiseret 'tolerancelektioner'. Min skole lægger vægt på ligebehandling (Natalia, Polen).

Mine klassekammerater joker med min blindhed, og det hjælper og gør folk mere afslappede. Hvorfor mobber folk? De gør det ikke med vilje; jeg må lære

ikke at tage det alvorligt (Tova, Sverige).

Lærereens indstilling hjælper meget (Isaac, Malta).

I begyndelsen forstod jeg ikke rigtigt personer med handicap. Men med denne konference forstår jeg bedre, hvordan personer med handicap føler, og de vanskeligheder, de har oplevet (Lara, Luxembourg).

Ingen mobning; en god skole at gå på (Pinja, Finland).

Vi laver et projekt, hvor alle elever får bind for øjnene for bedre at forstå blinde elevers situation. Vi har også forsøgt at bruge stokke for at lade hver elev prøve hinandens handicap (Emili, Estland; Eelis, Finland; Reinis, Letland).

Vi lærer fra en ung alder, at ikke alle har den samme baggrund. Vi tænker derfor ikke over forskelligheder i klasselokalet (Lillý, Island).

4. Mangfoldighed er blandingen, og inklusion er det, der får blandingen til at fungere

Det fjerde budskab fokuserer på et slogan, der bruges af nogle unge mennesker – *Mangfoldighed er blandingen, inklusion er det, der får blandingen til at fungere:*

- Alle bør fokusere på, hvad der *kan* gøres, og ikke på hvad der ikke kan gøres.
- Undervisning skal gøres fuldt tilgængelig og respektere alle elever og studerendes behov som grundlaget for uddannelseskvalitet til alle.
- Samarbejde mellem lærere og andre professionelle og tilvejebringelse af gode uddannelsesmuligheder er afgørende.
- Tilvejebringelse af den nødvendige menneskelige og/eller tekniske støtte fra lærere og klassekammerater er essentiel.

De unge mennesker fremhævede den positive effekt af implementering af undervisningstiltag, såsom individuelle undervisningsplaner, tilpassede programmer, brug af tekniske hjælpemidler, støtte fra støttelærere eller -assistenter, arbejde i små grupper samt den fleksible organisering af eksamener (skriftlige eller mundtlige eksamener med for eksempel ekstra tid osv.). De fremhævede, at prøverne bliver mindre stressende for dem, når de får mere tid.

De unges største bøn var, at lærere og andet personale altid bør fokusere på at hjælpe og støtte dem og fokusere på, hvad der kan gøres, i stedet for hvad der ikke kan gøres. At være opmærksom på alle elever og studerendes behov kræver, at styrker og evner styrkes i stedet for at fokusere på svagheder. De gav også udtryk for også, at de har lært, at de har ret til at få hjælp, hvis de har brug for det. Fuldt

tilgængelig undervisning er grundlaget for uddannelseskvalitet for alle. De unge var klar over, at lærere såvel som deres klassekammerater spiller en vigtig rolle i at støtte dem. Lærere og klassekammerater har behov for mere information og uddannelse på forskellige niveauer afhængigt af deres respektive roller. Resultaterne vil være bedre støtte af og forståelse for læringsbehov.

De unge fremhævede også behovet for bedre samarbejde blandt lærere, ikke kun for at kunne give den nødvendige støtte, men også for at sikre bedre overgangsfaser igennem hele deres uddannelse.

De delegeredes eksempler

Forslag til lærerne:

Lærerne skal fokusere på mine styrker og ikke på mine svagheder (Michaela, Tjekkiet).

Lærerne forsøger at forklare ting tydeligt og hjælpe, når det er nødvendigt, for at lære at arbejde sammen i par eller i grupper (Jakob og Til, Østrig; Kristina, Sverige).

Personlige oplevelser:

Jeg føler, at min skole ønskede at integrere mig, mens nogle andre skoler ikke gjorde. Speciallæreren hjalp meget (João, moderator, Portugal).

Der er både positive og negative oplevelser med lærere og klassekammerater. De kan isolere dig eller hjælpe dig. Det har en negativ effekt på mine studier, hvis jeg føler mig 'interessant' for dem (Robert, Storbritannien – Nordirland).

Det er svært at sige, hvad jeg har brug for, men jeg må lære at bede om det og få det (Johannes, Tyskland).

Alle lærere og klassekammerater hjælper og støtter, hvilket er grunden til, at jeg godt kan lide at gå i skole (Borbála, Ungarn; Miguel Ângelo, Portugal).

Jeg vil gerne sige, at vi har det skønt på vores skole, både med vores medstuderende og vores lærere (Georgia, Cypern).

Min skole tager sig rigtigt godt af mig, og den er godt tilpasset (Primož, Slovenien).

Støttende tiltag:

Vi har støttelærere (Jakob, Østrig; Michaela, Tjekkiet; Tom, Tyskland; Kristina,

Sverige; Matteo, Italien; Dénes, Ungarn).

Lærerne venter og giver ekstra tid, hvis det er nødvendigt, til dem, der beder om det. Der er særligt lokale til at tage en timeout, til at slappe af i (Nakita, Irland; Andrea og Isaac, Malta).

Lærerne giver forskellige materialer alt efter elevernes behov. Der gives ekstra tid, hvis det er nødvendigt (Dénes, Ungarn; Maros, Slovakiet).

Jeg har en hjælper i klassen, som hjælper mig med at forstå, og som forklarer lektionerne for mig (Mathilde og Thelma, Frankrig; Jade og Lucas, Belgien – flamsktalende samfund).

Der organiseres mundtlige eksamener i stedet for skriftlige (Jade og Lucas, Belgien – flamsktalende samfund).

Skolen har en særlig printer til blindskrift, så alle prøver udskrives i blindskrift (Georgs, Letland).

Der er mulighed for at dele lokalet op for at skabe flere stillezoner (Casper, Danmark).

25–30 elever i klassen, hvilket nok er lidt for mange til mine behov. Nogle gange fanger tolken ikke en pointe, men mine venner forklarer, hvad der foregår (Elis, Finland).

Større awareness:

Jeg mener, at handicap nogle gange bliver lidt forsømt. Vi taler om handicap uden at kende til den lidelse, som ordet dækker over. Vi må sætte os selv i deres sted. Folk bør forstå og hjælpe handicappede personer med at leve et bedre liv (Lorenzo, Italien).

Det budskab, jeg gerne vil give, er, at når ikke-handicappede personer indser, at de er omgivet af handicappede personer, så vil de gerne tage sig af dem, som var de deres bror eller søster (Matteo, Italien).

Bedre forståelse fører til mindre mobning. Samhørighed forebygger mobning (Lillý, Island; Elisabeth, Estland).

Vi bør ikke generalisere: Hvis jeg udtrykker et behov, betyder det ikke, at det fungerer sådan for alle blinde mennesker (Tova, Sverige).

Figur 4. Interview med Darnell With fra Holland

5. At blive hele borgere

Det femte budskab – *At blive hele borgere* – vedrører indvirkningen af inkluderende undervisning i relation til at blive fuldt inkluderet i samfundet:

- Det er essentielt at blive inkluderet i konventionelle skoler for at blive inkluderet i samfundet.
- Målet er, at alle er i stand til at finde sin plads i samfundet.

De unge mente, at alle elever og studerende har brug for at lære sammen for at kunne leve sammen. De fremførte, at dette er det første skridt i processen mod social inklusion. Jo yngre elever og studerende er, når de mødes, desto bedre er det for læringen om gensidig tolerance og respekt for forskelligheder. De lærer fra en tidlig alder at kommunikere, at være imødekommende og dele forskellige erfaringer og at anerkende styrker frem for at fokusere på svagheder. I skolen lærer de at blive anset for, hvad de kan og ikke for deres handicap, eller hvordan de ser ud. Dette indebærer ikke kun deres inklusion i uddannelsesprogrammer, men også deres engagement i alle fritidsaktiviteter. De unge indikerede, at læring sammen i skolen vil gøre dem i stand til at finde deres plads og blive inkluderet i samfundet.

De delegeredes eksempler

Det er essentielt for os at blive inkluderet i konventionelle skoler for at kunne blive inkluderet i samfundet (Andrea og Isaac, Malta; Nathan og Loïse, Schweiz; Mathilde og Thelma, Frankrig; Adriana og Mandy, Belgien – fransktalende samfund; Darnell og Vincent, Holland; Jade og Lucas, Belgien – flamsktalende samfund).

Alle bør have en chance for at deltage i alle fagene, og lærerne bør hjælpe med at gøre det muligt, så det bliver meget lettere, når vi kommer ud på arbejdsmarkedet (Amund og Helene, Norge).

Jeg tror, vi er nødt til at studere sammen. For i samfundet er vi også sammen. Hvis vi deler undervisningen sammen, lærer vi allerede at leve sammen. Da det er noget, vi tilegner os for livet. Takket være disse ressourcer lærer vi, hvordan man er selvstændig. Det er meningen, at alle skal finde deres plads i samfundet (Adrià, moderator, Spanien).

Alle skal kommunikere og deltage og dele erfaringer med andre mennesker (Paul, Tyskland).

AFSLUTTENDE KOMMENTARER

Resultaterne af høringen og *Luxembourg-anbefalingerne* er på linje med og supplerer relevante, officielle europæiske og internationale dokumenter på området for særlige behov og inkluderende undervisning.

De fem budskaber illustrerer de unge menneskers beskrivelse af deres undervisning, samt deres forslag til forbedringer. Budskaberne beskriver – på en meget konkret og praktisk måde – nogle koncepter, der tages op i mange studier af inkluderende undervisning. De unge mennesker fremhævede inkluderende undervisning som et menneskerettighedsanliggende og fremlagde nøglekoncepter som normalitet, tolerance, respekt og borgerskab som centrale emner i deres diskussioner. De beskrev også, hvad universelt design betyder for dem, og hvorfor undervisningshjælp/støtte fra jævnaldrende, elevsamarbejde og individualiserede programmer har en positiv effekt på deres uddannelse.

De unge elever og studerende fremsatte udtrykkeligt, at deres meninger bør tages i betragtning i alle beslutninger, der træffes om dem. For at opnå ægte inklusion skal der virkelig ske noget i samarbejde med alle de involverede parter. Lærere og skoleledere bør arbejde sammen for at sikre inklusion; klassekammerater bør hjælpe hinanden; læreruddannelse bør sikre, at lærere ved, hvordan man faciliterer den bedste undervisning for alle og støtter hinanden; støttelærere bør hjælpe og ikke gøre arbejdet for eleven/den studerende; og alle parter bør fokusere på at løse problemer og ikke opføre sig som om, der er problemer.

De delegerede fremhævede, at selvom de bekymrer sig om praktiske detaljer, så har deres primære bekymringer at gøre med holdninger og overvindelse af fordomme.

De anerkender, at lærere og klassekammerater i de fleste tilfælde er tolerante og forstår deres handicap, så længe de får tid til at forstå situationen – undtagelser er meget sjældne.

Der bør lægges vægt på at øge awareness omkring handicap, så folk bliver informeret om personer med handicaps behov og styrker. Det er vigtigt ikke at generalisere. Blot fordi noget virker for én person med et handicap, betyder det ikke, at alle elever og studerende med et handicap er ens.

Endelig refererer inklusion ikke kun til personer med et handicap, men også til inklusion af personer fra forskellige baggrunde. Nogle unge delegerede angav, at de havde været udsat for dobbelt diskrimination, fordi de havde et handicap og var fra en anden kulturel baggrund end deres jævnaldrende eller havde indvandrerbaggrund.

Luxembourg-anbefalingerne blev præsenteret for Ministerrådet på mødet 'Uddannelse, ungdom, kultur og sport' d. 23. november 2015 og for

Uddannelseskomiteen d. 2.–3. december 2015 til deres betragtning og som grundlag for mulig videre handling.

Figur 5. Deltagere i europæisk høring

DA

Sekretariat:

Østre Stationsvej 33
DK-5000
Odense C
Denmark
Tlf.: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Bruxelles-kontor:

Rue Montoyer 21
BE-1000
Brussels
Belgium
Tlf.: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org

